

ALEKS ÇAÇI

BIBLIOTEKA
SHTETIT

8SH-1

C 13

**ERA
E
POPULLIT**

**vjersha
dhe poema**

8 SH-1

c 13

ALEKS ÇAÇI

ERA E POPULLIT

Vjersha
dhe poema

11740

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

DUART E MINATORIT

Kallot kanë mbirë në duart e tij,
djersa derdhet dhe ai s'ndalet,
të tjerët e shikojnë, ai s'flet,
dheu tundet kur ai hyn brënda,
kërkon, thellësitë dalin në dritë,
dheun nxjerr, gjith jeta qesh.
Duart e minatorit t'i puthim,
në zemrat tona t'i fusim.

VRESHTA

Vreshta, me radhë, faqeve të maleve.
Të parët e mi pinë verë;
u dehën disa herë.
Rrënjët janë të thella, janë mpleksur,
tregojnë vitet që shkuan.
Shtëpia ime është ngritur mbi këto rrënjë,
vjen erë verë.

Tarraca të reja, vreshta, vreshta...
Sy të kaltërt si deti,
faqe të kuqe si vera,
krahë të fortë si shkëmbinjtë,
sy të mprehtë si të shqiponjave,
zëra të bukura si të thëllëzave
dhe maja të larta me dëborë
dhe një diell që hyn thellë në dhé
dhe lart një qiell i kaltër pa re.

NËNA MË SHIKONTE NË SY

Në një shtëpi të vogël na rrethuan.
Nëna më shikonte në sy,
unë e dija ç'do të thoshë.
Në ato çaste ajo mendonte për mua,
kujtonte kohën kur më lindi
rrëzë një mali,
ditën kur i kërkova bukë
dhe nuk kishte të më jipte,
kur u sëmura rëndë dhe ndënji
gjithë natën pranë meje,
më jipte sytë e saj që të shikoja,
zembrën e saj që të mirrja frymë,
kujtonte këmbët e mia të zbathura
plot gjemba, që më kullonin gjak,
fjalët që i thashë një ditë
se do t'i blija një fustan të ri
kur të rritesha...
Të gjitha i kujtonte.

Dhe, në ato çaste,
nëna ime,
shtrëngoi grushtin nga zemërimi,
dhe ne dolëm nga rrethimi.

NE NA ME SHIKONTE NE SY

Me një shprehje të vogël në rrethim.
Nëna me shikonte në sy,
unë e dija që do të thoshë.
Në ato çaste ajo mendonte për mua.
Kajtonte kokën kur më lindi
trëxë një mami.
Dëshën kur e kerkova nuk e
dhe qaj, krahë të më qajë,
kur e sëmura rëndë dhe ndënjë
krahë e mënj përre mëje.
në një sytë e saj që të shikojë.
xehën e saj që të mirënjë lëndë,
krahë e mënj e mja të vërtetë
qaj gjemba, që në kulorin gjat.
lëndë që i thashë një ditë
e jo, dhe në lëndë të ti
kur të vërtetë...
Të gjithë i krahonte

NËNA IME SHIKONTE NJË LIBËR

Nëna ime shikonte një libër
dhe para syve i rrinte një mjegull.
Libri vërtitej, afrohej, —
nëna ime shikonte një libër.
Era frynte, shiu binte,
nëna ime flinte,
shikonte një libër dhe më thosh,
unë e di ç'thua, janë fjalët e mia,
janë fjalët e tua,
Lindi një ditë me mjegull, pa sy,
jetoj në mjegull,
nëna ime,
po vdiq pa rrënkime.

MËNGJESIN E MBUSHE

Minkës

Mëngjesin e mbushë
me zërin tënd të ëmbël.
Ish zëri yt i parë që dëgjova.
Gjaku im ecën në gjakun tënd.
Ti qesh
se unë kur linda nuk qesha.
Qesha vetëm një herë,
kur mendova se do të qeshësh ti
përherë.

Kur flet shtëpia mbushet me aromë.
Fjalët që thotë nxjerrin këngë.
Zemrën e ka të bardhë borë,
faqet i ka të kuqe flakë,

me rrezet lot çdo mëngjes,
ëndrra të bukura mendon,
me krahë në qiell fluturon.
Sa do të doja, gjithnjë
që ta shikoja të gëzuar,
ta mbaj në duar si xhuvele
pemërenduar.

UNË LINDA QË TË JETOJ KËTU

Unë linda që të jetoj këtu,
në mes shkrepëtimave që zbresin nga mali,
të dëgjoj gurgullimën e burimeve,
fëshfërimën e fletëve të rrapit në mes të fshatit,
të flas me nënën time
dhe të më thotë
fjalët më të mira që dëgjova në botë.
Unë linda një ditë të largët,
kur nëna ime s'kish ngrënë bukë atë ditë,
unë atë pashë të parën
dhe sytë e saj, si atëherë, i shoh edhe tani.
Ishin sy të vrenjtur, të mavijosur,
sy të thellë, po sy të tillë
nuk pashë më.
Këtu linda dhe këtu do të mbetem,
me të parët e mi pranë.
E punoni mirë këtë tokë, o vëllezër,
kujdes, mbillni misër e grurë shumë
që njerëzit të kenë të hanë.

ME MUA VJEN NË UDHËTIME

Mbaj mend, ish kohë e kaluar,
e rëndë jeta, më mundonte.
Ngrihesha herët në mëngjes,
përleshsha me erën e tërbuar,
uria më lëndonte.

Ecja dhe rruga s'kishte fund,
shikoja larg, kërkoja dritë,
zemra më rrihte papushuar
dhe në shtëpi kur kthehesha,
mbyllur këtej, mbyllur andej,
ngado që shkoja,
s'kisha ku të hyja.

E rëndë jeta. Po një ditë
një yll i kuq ma ndriti jetën time.
Me këtë yll në zemër,
një gëzim i gjatë
me mua vjen në udhëtime.

TË VDESËSH NË FUSHËN E BETEJËS

Të vdesësh në fushën e betejës,
kur plumbat fërshëlajnë
dhe thonë liri,
kur trumbeta i fton të gjithë
të ecin përpara për atdhenë,
kur edhe era që fryn,
edhe dielli që ndrit,
edhe fëmija që lind,
edhe nëna plakë që përgjon,
thonë liri,
vdes dhe e di përse linde.

Të vdesësh në fushën e betejës
dhe zjarrin të ndezësh në sytë e tu
për diellin e nesërmë që do të ndrijë,
do mbetesh gjithmonë i paharruar këtu.

NË SYTË E MI

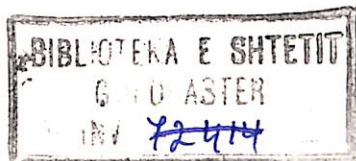
Në sytë e mi janë ngulur malet,
dëbora që shkëlqen mbi majat,
deti i kaltër që shtrihet pa fund,
portokallet të ngarkuara,
ullinjtë që mbi shkëmb kanë mbirë
dhe njerëzit
që marrin ajër të lirë.

BILBILI KËNDON

Bilbili këndon, ç'thotë vallë?
Zogjtë e tjerë e dëgjojnë.
Kënga e tij më deh.
E dini ç'thotë?
Bota është e bukur pa lotë.

GJAKU IM

Gjaku im ecën, ecën,
ka bërë një rrugë të gjatë.
Nganjëherë e ndiej që më nduk,
se rruga është e ngushtë, me humnerë
dhe e thatë.
Mos u ndal, gjaku im,
mos u ndal,
prit dhe ca, ec akoma,
mbaje vrullin që ke,
ec akoma,
zemrën time të bardhë ke fole.

11740

ZEMRA IME

Zemra ime, kur linda, mbante brenda
nënë që më dha jetë atë ditë.
Pastaj u mbush me ëndrra, me hidhëtime,
me shpresa, me plagë e me zemëtime.
Sot është plot me drita ngjyra-ngjyra
dhe kur më dhëmb i them vetëm dy fjalë:
mbahu,
se ke akoma
përleshje valëshumë.

DUART E MIA

Duart e mia janë me kallo.

Ç'kanë zënë vallë?

Kur linda

zunë duart e nënës,

u vranë që ditën e parë,

njohën përkëdheljet dhe ashpërsinë,

duart e mia, duart e mia,

sa shumë duruan,

kurrë s'u shtrinë.

MALET E LARTA SHIKOJNË

Të rinjve vullnetarë në hekurudhë

Malet e larta shikojnë, nuk janë vetëm.
Janë mbledhur këtu,
kanë ardhur me trëndafil në zemër,
kanë marrë me vete
të parët e tyre,
me gjithë ëndrrat që mbeten ëndrra për ta,
kanë marrë me vete
pleqtë që kanë mbetur në shtëpi,
urimet e tyre,
dhe kthejnë kokën pas,
dhe shikojnë përpara, —
nuk e njohin vendin.
Si ndryshoi kaq shpejt,
ç'u bë mali, ku shkoi,
pse s'kalon lumi më këtej,
nga mbiu ky qytet,

ç'është ky tym i bardhë që del nga oxhaku
po këta njerëz si janë mbledhur,
si përqafohen, si çuditet dheu,
ç'është kjo pamje e re?...

Secili ka nga një nënë, një motër a të dashur,
të gjithë kanë nga një ëndërr,
qeshin të gjithë dhe nganjëherë zemërohen
kur orët kalojnë dhe s'kanë ç'të thonë,
kur bie shi dhe ata presin...

Po nuk presin, se kur bie shi
ata luftojnë me erën, me shiun, me tufanin,
janë të vendosur të fitojnë.

Duan të gjithë të bisedojnë me malet,
t'u tregojnë malet ç'kanë parë,
t'u flasin gurët e lashtë
sa herë kanë ndërruar vend,
ku ishin e ku janë...

T'u tregojë Shkumbini qëkur lindi
ç'rrugë ka bërë,
t'u numërojë valët,
sa herë janë puthur me partizanët,
si s'ka guxuar shkelësi të kthejë kokën,
t'i shikojë këto maja, këta njerëz, këto dallgë,
këtë qiell të kaltër që s'i shqit sytë nga ne
dhe qesh, gjithnjë qesh...

O, të gjithë luftojnë me tokën,
po e duan, është toka e tyre,
nëna e tyre e mirë.
Këtej do kalojë treni,
sirena do të bjerë,
do ta dëgjojnë edhe në bregdet,
edhe atje ku shqiponjat kanë foletë,
nëntoka do ta dëgjojë,
do të grumbullojë të gjitha mineralet
dhe pastaj do t'i nxjerrë jashtë toka
dhe treni do t'i ngarkojë.
Sytë do shkëlqejnë më shumë,
këngët s'do mbarojnë,
tryeza do të lëshojë më shumë aromë,
nata do të jetë si ditë,
do të zbehen mrekullitë...

O, të gjithë luftojnë me vështirësitë,
dëgjon se si flasin brezat që do vijnë,
si këndojnë dhe si thonë fjalë të mira për ne,
sheh fotografinë tënde në mur që bisedon me ta,
sheh dyer të mëdha,
ecën në një rrugë të gjerë dhe kthen sytë,
si ish fillimi,
kush e tha fjalën e parë,
si mori dhenë fjala,
të gjitha i sheh...

Malet e larta shikojnë, nuk janë vetëm.
Dëgjohen mina, shkëmbinjtë gjejnë vendin e tyre,
këtu do qëndrojnë, —
këtë herë ata nuk ankohen.
Malet e larta gjëmojnë,
thonë,
nuk jemi vetëm, nuk jemi vetëm,
sirena do të bjerë,
sy të panumërt e shikojnë vendin këtë herë.

TI ISHE I KTHJELLËT

Mësuesit tim të parë JORGJI VITO

Ti ishe i kthjellët.
Jeta ish e zymtë, errësira mbulonte dhenë.
Më pe, më dhe dorën.
Unë atë çast e kujtoj si tani,
më lindi një dritë në sy.
Shkronjat e para ishin flakë,
flakë mori zemra ime kundër padrejtësisë,
shfrytëzimit, ligësisë.
Më shikoje dhe rriteshe,
rritesha dhe unë.
Shkronjat shtoheshin,
fjalë të reja nxirrnin flakë,
sytë e mi hapeshin,
qielli hapej,
dielli ma ndriçonte më shumë rrugën.
Ti më shikoje dhe kënaqeshe.
Më the dhe unë të dëgjova.

Ec, ngjitu, asgjë nuk ka fund!

Fara lind dhe përhapet.

Duaje tokën tënde,

duaji ata që kërkojnë liri,

duaje këngën tënde,

malet e vendit tënd,

kasollet

dhe urreje natën që na mbulon.

Më the dhe unë të dëgjova.

Tani je më i kthjellët,

më i bardhë,

rron në veprat e nxënësve të tu,

je në dritën e syve të mi,

më i lartë,

o mësuesi im i parë.

...

FJALË TË BARDHA LUMË

Përmbysëm rrugët e qyteteve, natën,
duke kërkuar pak dritë. E mblodhëm
ca e nga ca, nga sytë e njerëzve,
kudo që gjetëm, po më tepër
e mblodhëm nga sytë e foshnjave të porsalindura,
ose më mirë,
nga sytë e foshnjave
që akoma s'kishin lindur.

...

Nuk donim të shikonim zbrazësira,
tokën tonë që shkelej dhe lëngonte,
të huaj që villnin vrer dhe na vidhnin diellin...
Me zemrat tona ne shikonim
dritën që na ftonte,
shikonim ditë të tjera që po vinin
dhe sytë e nënës Shqipëri që qeshnin.
Shikonim që po vinin yje shumë,
fjalë të bardha lumë.

KËNGA PARTIZANE

Të jesh i zbathur, i pangrënë,
në mes të erës dhe furtunës
dhe të luftosh duke kënduar
kundër padrejtësisë dhe dhunës, —
a ka kjo këngë të harruar?

O FSHATI BUKUR

Eci, më kujtohen ato vite,
kërkoj kënetën, kërktoj njerëzit e dikurshëm,
njerëz të verdhë, të vranë,
me sy që kanë etje, duan të shohin
një ditë të bardhë...

Çdo gjë e re këtu. Tërbufit
vetëm emëri i ka mbetur,
emër i hidhur, që mbante brenda
malarje, fëmijë të rritur
që nuk ecin, të mpirë nga varfëria,
të shtypur, po me një zemër që zjen
për dritë, për këngë, për dashuri...

Yjet shikojnë, çuditen dhe ata,
kush e hodhi këtu këtë fshat?
Si mbiu? Sa fshat i bukur!
Toka dhe njerëzit derdhin
një afsh të ngrohtë dhe zemra më gufon...

Këtu dua të jem, të takohem
çdo mëngjes me ata
që përhapin gëzimin në sofër,
që i japin jetë jetës,
që, me djersën e tyre,
rrisin lule të kuqe.

O, sa mirë e përqafoj
edhe unë tokën, këtë tokë
që dikur mbi të
derdha lotë, se ish e huaj...

POEMA

ZËRI I TË PARËVE TANË

1.

Gjunjët i kishin të gurtë. Nuk thyheshin,
Ata qëndronin gjithnjë më këmbë.

Më këmbë luftonin, më këmbë këndonin,
më këmbë flisnin në kuvend.

Më këmbë vriteshin. Vetëm kështu nuk vdisnin.

Edhe kur plumbi i armikut u rrëmbente duart,
ata luftonin. Sikur u mbinin duar të tjera.

Nuk ktheheshin prapa.

Edhe një po të mbetej, s'kthehej.

Kish edhe të vrarët me vete.

Nuk ishte vetëm.

Turqit u ranë me dhjetë bylyqe.

Toka dhe qielli u ndezën. E dinin.

I kishin mbushur shpellat me çepella,

musht, tërhana, bukëfiqe, pastërma, verë dhe vaj.

Lanë shtëpitë dhe u ngjitën gërxheve.

Gratë mblidhnin labota, lëpjeta, larëza, boronica,

trakaliçë, burdullakë, hithra e radhiqe.
Mund të qëndronin sa të donin,
ata nuk e dorëzonin vendin.
Një sokëllimë e madhe gjëmonte.
Zjarr. Zjarr lëshuan shkëmbinjtë, zjarr lëshuan
çurrat, kreshtat.

Tarracat mbetën pa mbjellë
dhe gjithë atë vit
dhe vitin tjetër,
hanin e pinin ato që kishin mbledhur,
derisa e çanë rrethimin
dhe turqit, që mundën të iknin,
e kishin harruar rrugën e kthimit.

Kushtrim. Trimat mbuluan malet
e Kundërvicës, të Shënlliut, të Çikës
dhe të Heremecit. Luftë.
Kundër turqëve dhe feudalëve vendas.
Nuk shkojmë nizamë.
Nuk lëmë të shkelet toka jonë.
Jashtë, jashtë. Tym e flakë.
Dheu digjet. Fyt më fyt. Ku shkuan?
Rrezga bjezga. Me palla, hanxharë,
shahi, harca, gurë dhe syngji, —
kështu luftonin të parët tanë,
ata na e lanë amanet
kështu të luftojmë edhe ne,

me të gjitha.
Përulemi përpara tyre,
përpara varreve të tyre, përpara tokës sonë,
se këtu janë varret e tyre,
pa lapidarë.

Bora shkrinte, ujërat si lumenjtë zbrisnin,
deilli shkiste nga njëra majë mali
në tjetrën, nga njëri shkëmb në tjetrin.
Donin ta fshihnin diellin,
do të kishin nevojë,
kur do të fillonte frullia,
prandaj e linin të hynte thellë
në rrënjët e drunjve
nën gurët,
që kur t'i nxirrnin drunjtë
dhe të ndiznin zjarrin,
të lëshonin edhe diellin
që kishin marrë me vete.
Flinin ku t'i zinte,
edhe kur binte shi rusgjer,
edhe kur frynte gorenit,
mbi dhe me trungjet për jastëk.
Ata kishin lindur që të mos flinin,
të mos ankoheshin,
të mos lodheshin,
të mos humbisnin,
edhe kur humbisnin ata fitonin,

nuk donin të linin këmbë armiku
mbi tokën e tyre.
Ishin të pamposhtur.

S'ish parë ndonjëherë një sulm i tillë.
Turqit kishin mbledhur ç'kishin e nuk kishin.
T'i nënështrojmë, kishin thënë.
Po himarjotët sikur i kish përpirë vendi.
Donin t'i tërhiqnin thellë turqit.
Fëmijët dhe pleqtë u futën shpellave
të Çikës dhe të Qorres.
Trimat u shpërndanë majave të maleve,
s'i kapte as era. Flakë dheu.
Moshora përpara. Tradhtari Moshora, natën,
i kaloi ushtritë turke përmes dhiareve.
Fëmijët dhe pleqtë zunë sytë me shami.
Rrokullisën shkëmbinj, edhe ata,
Gjallë asnjë! U hodhën,
dhe në ato gryka u bë një varr i madh.
Moshora mbeti pa varr. Tradhtarët s'kan varr.
Kockat e tyre nuk i mban toka jonë.
Një këngë pastaj u përhap.
Katarë, ti o Moshora,
që tradhtove Çikën.
Akoma gjëmojnë malet
nga kjo këngë.

Këta gurë janë akoma, nuk luajnë, janë tanët,
sa herë i shikojmë

këndojmë historinë e këtyre njerëzve, —
sa herë i kanë ndjekur turqit,
dertet, dëshirat
dhe të rrahurat e zemrës së tyre.

Kokën mbi trungun, mbi shkëmbin.
Shkëmbi flinte mbi shkëmb.
Dhe zgjoheshin, kur thëllëzat nisnin
këngën e tyre nëpër grykat dhe pllajat.

Duart plot. Dikush një pancir,
një tjetër pälcore dhe me radhë
patërshana, shishane, tapanxha, gubere,
të tjerë deshë, sjepë, — shkojnë për dasmë.
Njëqind hej në zjarr në një zezelinë.

Trimi me sytë që shikojnë larg,
në fund të detit,
qesh dhe këndon, qëllon një kaike,
kaikja vithiset
dhe nusja hedh vallen e para.

Dikush i bije jongarit. Deri vonë.
Në mëngjes përsëri lingëria.

Është fillimi i betejës.
Dhëndëri dhe nusja në ballë.

Të gjitha biskonja, gratë i ngjiteshin
dhe i zbrisnin malit,
ashtu si ngjitet dhe zbret era.

Ato shikonin larg,
pastaj këndonin një këngë të vjetër,
që thoshte se kur turqit një herë sulmuan,
u mbushën dervenet dhe shoglinat
me kufomat e tyre.

Ata që mbetën u mbytën në det
dhe anijet e tyre i mori era. Pa zot.

Si mbaronin këngën,
prisnin okshë, ahe, thrumbishte
dhe bënin përcëllakë, urlë dhe hoshmar.
Burrat i prisnin, me tallaganet hedhur,
në një shtrojerë. Karakolli si shqiponjë.
Pastronin armët. Të ishin gati,
armiku është si dhelpa.

Një logori e madhe mbushi vendin.

Gratë vunë jashmakë,
çorën faqet dhe logorisnin
një trim të tërbuar që armiqtë e kishin parë
disa herë
dhe bënin be se edhe tani luftonte hieja e tij.

Pastaj gratë

i zunë vendin, krehën flokët me llanarë
dhe secila u mbështet në një pishë
dhe lufta u ndez përsëri.

Sikur kishin zbritur malet,

sikur malet zbrazën mbi armiqtë gjithë ç'kishin.

Toka e deti e qielli u bënë një.
Në mëngjes mbloodhën milonja,
harbi, kobure, karajfile, gargi;
që kish lënë armiku
dhe i futën në shpella. Do t'u duheshin.

Ori, i thirri gruas. Ajo shkoi
me gjithë djalin e porsalindur.
E pa në sy, ngriti vetullat që i mbulonin ballin,
i hodhi dorën e ashpër foshnjës
dhe foshnja qau,
sikur ankohej që nuk ish në gjëndje të luftonte.
I vuri në dorë jataganin e tij dhe qeshi,
dukej sikur rrokulliseshin pishat
nga maja e malit,
kështu ndodhte sa herë qeshte.

Në verë cikëverrat mbushnin pllajat
dhe dukeshin si yje të rënë nga qielli,
ata fshinin karajfilet dhe pallët,
arnonin opingat, çorapet,
dikush këndonte në majën e një shkrepit
që shikonte një humnerë,
qeshnin, nuk donin t'ua dinin armiqve,
kur ata sulmonin,
donin t'i linin atyre brigjeve, grykave,
të gjëmonin malet nga fitorja e tyre.
Donin të fitonin gjithnjë.

Mustaqe të gjatë. Shpatulla të gjera.
Gjika kish edhe një xhungë të madhe në kokë,
që dukej si shkëmb. Sikur kishte
mbirë atje dhe s'luante.
Siç ish vet shkëmb, si shkëmbinjtë e Qorres,
që shikojnë në det dhe i thonë detit
mos na nxirr armiq
se do t'i përpijmë të gjallë.
Dhe deti, sikur i dëgjon fjalët e shkëmbit,
kur nisen kaiket e armiqve nga larg,
nuk dalin dot në sterë,
Valët i përpijnë,
peshqit i përpijnë,
hijet e shkëmbinjve që shtrihen deri atje,
i përpijnë.

Kur bushurdiste duhanin Gjika,
gjëmonin grykat e maleve,
bile natën, kur të gjithë flinin
dhe ai përgatiste duhanin
për nesër në betejë,
dëgjohej deri në det
dhe thoshnin se deti bënte dallgë
dhe dallgët mbytnin anijet e turqëve.
Dukeshin vetëm katartet nga larg
që vithiseshin dalngadalë,
derisa zhdukeshin
dhe në majën e Çikës vinte vetëm sokëllima

e grave shamizeza me tërkuza krahëve,
që ndiqnin dozbalet nga vreshtat
dhe nga arat.

Në kohën e pushimit, kur turqit nuk dëgjoheshin më,
ata bënëin çibube, lugë e bilbila
me bushin që prisnin aty pranë,
ashtu si prisnin kokat e turqëve
që donin vjedhurazi natën
të prishnin këngën e hajdutëve
mbi harcat e thepisura që rriheshin nga era,
ditë e natë,
dimër e verë,
po qëndronin të patundur.

Rrënjët e tyre zgjateshin nga maja e malit
e deri në thellësitë e detit në stuhi.
Ata kishin rrënjë kudo. Ishte toka e tyre.
Vetëm ata që kanë lindur këtu kanë rrënjë.
Nuk tunden.

Caruqet Gjikkës i shkëlqenin nga larg.
Fluturonte me to nga maja në majë,
toka nuk ndiente gjë,
shkëmbinjtë nuk ndienin gjë,
s'e kapte pishqolla
dhe kur thërriste me zë të lartë
zgjoheshin edhe egërsirat,
dilnin nga shpellat dhe s'dinin nga të shkonin.

Turqit nuk kishin dëgjuar një zë të tillë.
Kur u kthyen disa prej tyre në Stamboll
ia thanë sulltanit dhe ai, siç tregojnë,
mbeti ca kohë me gojë të hapët.

U dëgjua një zë i rëndë që kalonte brigjet,
grykat e pllajat. Po sulmojnë turqit.
Këmbanat binin. Kushtrim. Të gjithë më këmbë,
Gratë lidhnin fëmijët në djep me cimoce
ose i bënë kopan dhe i varnin lisave,
t'i tundte era dhe të mos qanin.
U thanë të heshtnin,
se i dëgjonin turqit dhe i vrisnin,
i kthyen fustanet në poture
dhe, duke bërë zë njëra-tjetrës,
iu ngjitën zallishteve përpjetë,
sikur i ngjiteshin qiellit,
që të arrinin burrat e tyre, në ato shkropa
që, kur binte rrufeja, nxirrnin shkëndija,
dhe të luftonin bashkë me ta, njësoj si ata.

Kur turqit trembeshin të sulmonin,
ata të gjithë ndërtonin tarraca në faqen e malit,
Shkëpusnin shkëmbinj,
i thërrmonin si thërrmonin bukën
dhe me duart e tyre,
si dhjetë fletë rrafi bashkë,
i vinin gurët një nga një

dhe muri ngrihej.

Pastaj mblihdnin dhë, si blea nektarin,
e mbartnin me trastat e tyre që mbanin barut
dhe dheu ngrihej,

pastaj, mjeshtë për të mbjellë,
ashtu siç ishin mjeshtë në luftë,
mbillnin ullinj, hardhi dhe fiq,
misër dhe grurë,
që të hanin

kur turqit do guxonin t'u prishnin qetësinë.

Kur turqit sulmonin, himarjotët
i zhduknin mezhdnikët,
nuk kishin sineri me njëri-tjetrin,
gjithë toka ishte e tyre,
tarracat ktheheshin në llogore,
malet, luginat, arat, njerëzit bashkoheshin,
bëheshin një, të luftonin të gjithë donin,
të mos dëgjohej fjalë e huaj
në tokën e tyre,
këngë e huaj,
pushkë e huaj.

Që të luftonin mirë dhe të fitonin,
burrat bëheshin vëllamër me njëri-tjetrin,
dhe gratë bëheshin motërma.

Në limer janë mbledhur dhe bisedojnë.
Zjarri gjëmon,

kanë marrë kuckat e projeve dhe pjekin në hell
dashë e cjepër, nga një secili.
Kur hanë nuk flasin,
vetëm shikojnë njëri-tjetrin,
duan të thonë
se në betejën e ardhshme
duhet të mos lenë këmbë armiku,
pastaj ngrihen e kërcejnë,
fustanellat e tyre me dyzetë palë,
fryjnë dhe duket sikur
marrin me vete furtunat, kështu duket,
sikur rrokullisen furtunat poshtë brigjeve.

Nuk e nxinin shpellat Damianin.
Tregojnë se ditën kur lindi
hante pesë kuleçë
dhe pinte dhjetë çanakë me qumësht.
Tregojnë se loste me shqiponjat e maleve,
se egërsirat iknin kur dëgjonin zërin e tij.
Kishte një zë aq të fortë
saqë, kur bubullinte, nuk dihej,
ishte zëri i Damianit apo bubullimë.
Nuk pyeste për shkëmbinjtë,
i ngjante shkrepëtimës në mes të natës.
Donte që të gjithë të kishin apo të mos kishin,
qeshte kur qeshnin të tjerët,
vetullat si shtëllungë i vareshin,
kur të tjerët rrinin të menduara.

U ngritën të gjithë; Damiani përpara.
Të gjithë përpara.

Kështu shkonin, të gjithë përpara.
Damiani nuk rri dot pa luftuar feudalët,
I afrohet shatores së sulltanit. II
Do ta vrasë.

Tradhtohet.
Nën jataganin e sulltanit, koka e Damianit,
edhe e prerë, qëndron lart,
sikur u flet trimave që të vazhdojnë luftën.

Nuk janë vetëm të dyfekut.
Edhe kur luftojnë, ata këndojnë,
Janë të penës e të dyfekut.
Këngët e tyre kanë brenda
dufin e thëllëzës,
zërin e vetëtimës, shpejtësinë e dritës,
aromën e trëndelinës, erën e barutit,
kanë brënda tallazet e detit
dhe lartësinë e maleve,
ashpërsinë e shqiponjave.
Me këto këngë sulmojnë,
me këto këngë fitojnë.
Turqit nuk i harrojnë. Himarjotët
dhe malet e Veriut oshëtuan.
Edhe kur vdiq Skënderbeu,
të gjithë bashkë i luftuan turqit.

Skënderbeu ish me ta.
Gjaku që derdhnin i jipte jetë tokës sonë.

II

S'i lëshojnë malet. As detin.
Armiku vjen nga çdo anë.
S'flenë. Ose flenë
po me radhë. Kështu ata,
të parët tanë,
u lidhën për jetë me tokën,
me detin. Vdiqën,
po na lanë amanetin e tyre të madh.
Ta duam vendin.
Ta zbukurojmë.
Ta mbrojmë nga çdo armik.

Të parët tanë nuk kanë varre,
Ata janë shpërndarë në gjithë tokën tonë.
I gjen kudo.
Në grykat e maleve dhe në pllajat.
Duhet t'i ruajmë
se me ata ne ecim.
Me ata punojmë,
ata na ndihmojnë kur çajmë shkëmbinj,
kur lëshojmë dritë,

kur ngremë oxhaqe,
me ne janë kur mbrojmë vatrat tona,
se ata,
edhe të vdekur,
e dinë se ky është trualli i tyre.
Ne dhe ata bashkë, nuk mundemi kurrë.

1975

FESTA E ÇELIKUT

1.

Fytyra që s'janë parë,
njëri nga mali, tjetri nga fusha.
Po sytë i kanë njësoj, ndrisin,
kanë shumë dëshira, shumë derte, shumë këngë,
kanë të ardhmen.
E ardhmja i fton,
dhe ata u mblodhën këtu, në këtë fushë,
përbri Shkumbinit.

2.

Edhe vetë ata çuditen! Kaq fuqi kemi ne?
Shkumbini ndalon valët dhe shikon.
Ç'valë është kjo? Pse kaq e madhe?
Shikoni, shikoni.
Të gjithë shkojnë atje,
në atë fushë, përbri Shkumbinit,

Ka ardhur gjithë Shqipëria,
 ke këtu Korçën e Vlorën, Beratën dhe Shkodrën,
 Kukësin dhe Sarandën,
 të gjithë shikojnë njëri-tjetrin
 dhe lexojnë fjalë të reja,
 këndojnë këngë të reja,
 shikojnë yje të rinj,
 një ditë që e shohin për herë të parë.
 Përçafime, shtrëngime duarsh, vështrime të ëmbla
 dhe toka jonë përzihet me dëshira të flakta.

4.

Një malësore shikon e s'flet.
 S'di ku ndodhet,
 shtëpia i del përpara,
 atje në fshat, pastaj
 i humbet nga sytë, i dalin përpara shkëndi
 që hyjnë në tokë dhe toka tundet,
 si duket gëzon, vetëm tani gëzon
 kjo tokë, këtu,
 se s'do të ketë më shkurre, ferra,
 djersa që do të derdhet do të bëhet çelik.
 Malësorja ëndërron, nuk flet, po ëndërron,
 pastaj e rrëmben vala e njerëzve dhe s'duket më.

5.

Këtu ka llogore. Lufta vazhdon,
nuk kanë kohë të pushojnë, nuk duan të pushojnë,
duan t'i marrin llogoret me radhë.
Si në luftë. Përpara, përpara dhe zëri zgjatet.
E rrëmbejnë valët e Shkumbinit,
e rrëmbejnë rrezet e agimeve,
e rrëmbejnë sytë e zjarrtë,
zemrat e ngrohta,
zëri zgjatet, kalon malet, lumenjtë,
e dëgjojnë edhe të tjerë, thërrasin,
thërrasin edhe ata,
përpara, përpara, dhe njerëzit vijnë këtu,
si valë, valë-valë,
rrëmbejnë llogoret, ecin, ngjiten,
derisa të arrijnë në majë.

6.

Ja, lindi një qytet. Oxhaqe të lartë,
dritare me lule.
Edhe unë kam ardhur këtu, kush më rrëmbeu?
Sytë e mi u bashkuan me sytë e tyre.
Më thanë mbyll sytë dhe hapi shpejt
dhe shiko. Dhe shikova, ç'të shoh?
Para meje u ngrit një diell.

E morën në dorë
dhe e ngulën këtu, mijëra krahë.

7.

Duart e tyre zgjaten si degë të mëdha
që lëshojnë hije, në mesditë, për udhëtarët.
Këto duar, po të jetë, lëshojnë edhe zjarr,
për t'u mbrojtur,
në qoftë se dikush do të guxonte
të fuste duart e tij me gjak
këtu, po, këtu, ku derdhet djersë.
Me duart e tyre u japin ushqim zogjve,
ushqejnë edhe ëndrrat e tyre.
Ata, me këto duar,
mbledhin diej,
në këto duar,
mbajnë mijëra lumturira.

10

8.

Koha këtu nuk matet me orë, —
ora ecën dhe koha mund të shkojë kot, —
koha këtu matet me pulsën e jetës,
me gëzimin e syve, me tokën e bukur,
matet me oxhaqet që ngrihen
dhe me çelikut që do të derdhet

9.

Njëra ditë ia dorëzon dritën ditës tjetër.
Drita mblidhet. U mblodhën edhe këngë të reja.
Ngjitin të përpjetën
dhe dinë ku e hedhin këmbën.
Këtu nuk do të perëndojë kurrë drita.
Ngjitin rrugën e përpjetë të pranverës
me sigurinë e diellit që çan errësirën.
Dhe e mbajnë pushkën në dorë të mbushur
me fishkëllima të reja,
të afërta e të largëta.
Kjo pushkë mendon edhe për dhembjete
e kasolleve në botë,
për të zinjte e të bardhët,
që shtrëngojnë grushtet nga zemërimi.

10.

Aty pranë është një lapidar.
Janë shumë lapidarë. U vranë shumë ato vite.
Ranë shumë yje në këtë tokë,
që sot, kur kalojmë pranë,
na mbushin me krenari dhe u themi: nuk ju
harrojmë shokë!

11.

Këtu janë mbledhur të gjitha të mirat.
Heroizmi i lashtë dhe i ri,
vallet partizane,
ëndërrimet e të parëve tanë,
janë mbledhur
zërat që lëshonin kushtrimin
për luftë kundër turqëve,
fjalët e nënave
kur nisnin bijtë e tyre në betejë,
fjalët që u thanë
në celulën e parë të partisë,
urrejtja që lëshoi Shyqyri Ishmi
kundër xhelatëve para litarit,
zemërimi i partizanëve kur hidheshin në sulm,
këngët e zogjve,
belbëzimet e fëmijëve,
urimet e dasmorëve,
këngët që do të këndohen,
kur do të dalë çeliku i parë...

12.

Dielli ka perënduar.
Ne këtu s'kemi nevcjë për dritë.
Diellin e kemi kudo.

Në sytë tanë, në zemrat tona,
e kemi në grushtet e shtrënguar,
— kur themi se do të
kapërcejmë çdo pengesë, —
e sjellin me vete
ata që vijnë këtu nga malet
dhe nga fushat e atdheut tonë,
e gjejmë këtu, në mes nesh,
na e jep toka,
Shkumbini pranë,
kodrat përreth,
makinat që do të ndizen,
fabrikat që do të ndërtohen me çelikut tonë,
hekurudhat që do të zgjaten,
traktorët që do të punojnë tokën,
na e jep dashuria e madhe
që kemi për Shqipërinë.

13.

Kam parë shumë gjëra,
po këto që shikoj këtu
dua t'i shikoj gjithnjë.
Zëmra që shpërthejnë,
duar që qëllojnë dhe ndërtojnë,
valët e Shkumbinit që këndojnë,
të rinj e të reja

që më hedhin edhe mua një vështrim,
dua të shikoj punën që s'pushon,
gurët, çimenton, llaçin, muret që ngrihen,
furrat që hapen,
ata që vijnë dhe ata
që shkojnë.

14.

Janë të gjithë luftëtarë.
Kanë një vështrim
dhe duan të arrijnë sa më shpejt atje,
atje ku shikojnë.
Ata nuk dinë të thonë, oh,
të thonë u lodha,
ata nuk dinë të thonë e lëmë për nesër.
Edhe kur nuk flenë, nuk ankohen,
edhe kur ndodh që nuk hanë,
se koha s'pret, ata qeshin dhe thërrasin,
o burrani ta mbarojmë.
Nuk e lënë punën mënjanë,
ata e dinë se,
po ta lënë, i zë nata.

15.

Si do bëj,
si ta mbaj gjithë këtë gëzim që kam.
Është gëzimi i sotëm,
gëzimi i nesërmë,
gëzimi i brezave që do të vijnë,
që më është mbledhur në zemër.
Po zemra ime është e madhe,
ajo mban edhe gëzimin e gjithë njerëzve
të varfër të botës,
që ëndërrojnë dhe shpresojnë,
që luftojnë dhe që bien,
për një botë të re.
Edhe gëzimin e nënave,
për fëmijët e tyre, kur i shohin që qeshin,
edhe gëzimin e nënës sime,
kur më shikonte që kthehesha gjallë në shtëpi,
nga një mbledhje ilegale,
natën, buzë përroit,
duke kaluar
me bomba në xhep
përmes kazermave.

16.

Në qafën e një mali një plak shikon,
ka ngulur shkopin thellë në tokë,
vështrimin s'e ndan. Unë e di ç'mendon.
I duket si përrallë, kombinati tej, në fund.
Në atë fushën e gjerë,
sikur një fuqi e padukshme
e hodhi këtë qytet këtu.
S'flet dhe nipi që ka pranë, qesh.
Plaku shikon kombinatin, dhe nipin
shikon. Hesht. I duket plakut
sikur nga lart ka rënë.
Ç'të jetë vallë, thotë, diell apo hënë?

17.

Një sulm i ri. O burrani!
U bashkuan mijëra duar, mijëra mendime,
erdhën këtu, me zemrat e tyre,
edhe ata që sapo kishin lindur,
edhe pleqtë që dilnin vetëm në dritare
dhe hidhnin sytë larg. Çelik, çelik,
sulmojnë të gjithë.
Katër milionë duar,
dy milionë mendime,
katër milionë shkëndi

që lëshonin sytë, dy milionë zemra.
Gjiganti hodhi rrënjë të thella.
Zemra e tokës sonë e pret me ëmbëlsi.

Shtator 1975

PASQYRA E LËNDËS

Faqe

VJERSHA

Duart e minatorit	5
Vreshta	6
Nëna më shikonte në sy	7
Nëna ime shikonte një libër	9
Mëngjesin e mbushe	10
Unë linda që të jetoj këtu	12
Me mua vjen në udhëtime	13
Të vdesësh në fushën e betejës	14
Në sytë e mi	15
Bilbili këndon	16
Gjaku im	17
Zemra ime	18
Duart e mia	19
Malet e larta shikojnë	20
Ti ishe i kthjellët	24
Fjalë të bardha lumë	26
Kënga partizane	27
O fshat i bukur	28

POEMA

Zëri i të parëve tanë	33
Festa e çelikut	48